

LUJO MARGETIĆ

UDK: 340.13:949.713 "04/14"
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1988-07-30

NEKOLIKO RIJEČI O SENJSKOM STATUTU IZ 1388.

Lujo Margetić
Rijeka

Autor ovoga rada bavi se analizom Senjskog statuta iz god. 1388. On komentira literaturu o toj problematici ističući zasluge naše vodeće povjesničarke Nade Klaić, koja je vrlo ozbiljno analizirala Senjski statut i pokušala doći do novih spoznaja o društvu na širem kvarnerskom području u razvijenom srednjem vijeku.

Lujo Margetić nastoji riješiti problem datiranja pojedinih članova Statuta, nastanka hrvatskog prijevoda, pravne terminologije, a uz to osvjetljava i političke prilike u Senju neposredno prije donošenja toga Statuta.

1. Ove godine slavimo 700. obljetnicu Vinodolskoga zakona i 600. obljetnicu Senjskoga i Krčkog statuta. Doista rijedak događaj, kojem je pomalo pomogao i slučaj, naime da je između donošenja tih važnih pravnih dokumenata prošlo točno stotinu godina. U tom »trollistu« daleko najuglednije mjesto zauzima Vinodolski zakon, koji je uspio postići i svjetsku slavu. Njegova dva za 100 godina mlađa brata nemaju ni izdaleka tako veliki ugled. I dok se još s Krčkim statutom ipak bave barem znanstvenici, Senjski je statut dosada doživio najmanje pohvala i najmanje svečanih obilježavanja i ostao, po našem mišljenju nepravdano, nekako u pozadini. Dapače i šire gledano, Senjski se statut ne može pohvaliti nekim istaknutim mjestom. Korčulanski statut, kao naš najstariji statut, doživio je ozbiljnu i temeljitu analizu ruskih, talijanskih i naših znanstvenika, a ove je godine čak i predmetom posebnoga skupa. I ne samo to. Ove je godine Korčulanski statut doživio divot-izdanje u prijevodu jednoga od naših najboljih pravnih povjesničara, prof dr. Antuna Cvitanića. Dubrovački i Splitski statut uživaju velik ugled zbog mnogo razloga, a jedan je od njih svakako važna uloga tih gradova u našoj povijesti, a svakako treba priznati – i veliko zanimanje talijanskih znanstvenika. Čak je i Šibenski statut prije nekoliko godina doživio svoj svjetli trenutak pa je prekrasno izdanje toga Statuta ponos Šibenčana, njihove kulturne javnosti i samih izdavača. I tako bih mogao nastaviti dalje.

Da nesreća bude veća, tijekom svjetskog rata nestao je i originalan primjerak Senjskoga statuta pa smo upućeni samo na njegovo izdanje iz 1854, što ga je na svu sreću vrlo pouzdano priredio Ivan Mažuranić. Ako tome dodamo da je između dva rata naš uvaženi znanstvenik, prof. dr. Ferdo Čulinović objavio kao svoj prvijenac god. 1934. rad pod naslovom *Statut grada Senja*, onda smo uglavnom već iscrpili taj više nego skromni popis onih radova koji su se šire i temeljitije posvetili našem Statutu. To ne znači da se mnogi drugi nisu tu i tamo dotakli toga lijepoga spomenika naše prošlosti — npr. Vjekoslav Klaić, Vladimir Mažuranić, Mile Magdić itd., ali bilo kako bilo treba priznati da je Senjski statut čamio u kutu izvan interesa šire kulturne javnosti i bez nekoga osobitoga angažmana naših povjesničara.

Preokret je načinila — kao i u mnogima drugim stvarima — naša najuglednija i vodeća povjesničarka, prof. dr. N. Klaić. U svojem radu *Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku*, što ga je objavio *Krčki zbornik 2* u god. 1971, ona je podvrgla Senjski statut vrlo ozbiljnoj analizi i pokušala na osnovi njega doći do novih spoznaja o društvu u širem kvarnerskom području u razvijenom srednjem vijeku. Ako se i s mnogim postavkama toga rada nećemo moći uvijek složiti, ostaje činjenica da je N. Klaić i ovom prilikom bila ta koja je pred oči naše kulturne javnosti iznijela sve bogatstvo našega statuta. Već nekoliko godina nakon toga Mirko Zjačić objavio je svoj *Statut grada Senja iz 1388. (Rad JAZU 369, 1975)* u kojem je uz ponovno objavljivanje latinskoga teksta objavio i stari hrvatski prijevod toga statuta što ga je učinio 1701. sudac Ručić. Zjačić je to izdanje popratio uvodnom studijom i mnogobrojnim bilješkama, pri čemu se na mnogim mjestima vrlo kritički osvrnuo na tvrdnje N. Klaić. I tako smo u proteklom desetljeću najednom dobili dva vrijedna znanstvena rada, na kojima je moguće dalje graditi. I ovaj razmjerno skromni skup, posvećen 600. obljetnici, imat će također svoje važno mjesto u daljem proučavanju Senjskoga statuta na kojemu predstoji još mnogo ozbiljnog znanstvenog rada — toliko ima još mnoštvo problema koji nisu ni dotaknuti, a koji zaslužuju najveću pozornost. I ovome našem skromnom doprinosu cilj je pobuditi dalji i još širi interes u znanstvenim krugovima i kulturnoj javnosti pa ako bi on to postigao, naš će trud biti bogato nagrađen.

Pod nazivom *Senjski statut iz 1388.* obuhvaća se u znanosti 168 glava Statuta koji je sačuvan samo u izdanju Ivana Mažuranića 1854. jer je u 2. svjetskom ratu original nestao. Već je i sam izdavač uvidio da svih 168 članova nije moglo nastati 1388. nego da je zadnji dio Statuta od članova 131 do 168 upravljen na bana Nikolu (koji je, kao što je poznato, umro 1432). To su u biti prihvatili F. Čulinović 1934, N. Klaić 1971. i M. Zjačić 1975.

Međutim, ne bi se smjelo preći preko nekih okolnosti koje upadaju u oči. Naime, do člana 49 Statuta konstantno, bez iznimke, upotrebljava množinu pri spomenu vladajuće obitelji. Pritome je posve jasno na koje to *gospodare (domini)* Statut misli. Naime, u članu 40 spominju se dva gospodara, a to su sigurno knezovi Stjepan i Ivan, koji su upravo u vrijeme donošenja Statuta vladali, uz ostalo, i u Senju i koji su, uostalom, izričito spomenuti u uvodu Statuta. Obratno, svi članovi nakon 49. člana, koji spominju *gospodara*, govore uvijek samo o jednome, a ne o dvojici. Prvi je od njih član 96. Dakle, od 96. člana dalje ne radi se više o Statutu iz 1388. jer su ti članovi doneseni nakon što je jedan od braće umro, a znamo da je knez Ivan umro 1390. Ali ostaje problem što je sa članovima 50 do 95, u kojima se ne govori ni o gospodarima ni o gospodaru. Da li su ti članovi dio Statuta iz 1388. ili dio izmjena i dopuna donesenih za kneza Ivana? Kako članovi 43 do 68 sadržavaju isključivo kaznene odredbe, to oni bez sumnje predstavljaju jednu cjelinu, dakle Statut iz 1388. obuhvaćao je i članove do 68. Sa članom 69 počinje nova statutarna

materija, i ona ide do uključivo člana 130. Zato nam se čini vrlo vjerojatnim, takoreći sigurnim, da su svi članovi 69 do 130 doneseni nakon smrti Stjepana, tj. poslije god. 1390. Od 1390. vlada knez Ivan sâm pa je zato i razumljivo što se u tome dijelu Statuta govori samo o jednom knezu. Knez Ivan umro je god. 1393. pa je to vjerojatno *terminus post quem non* za taj dio Statuta.

Ostaje još da se pokuša malo točnije utvrditi vrijeme nastanka trećeg dijela Statuta, tj. onoga od člana 131 do člana 168. Po Mažuranićevim riječima, kao što je rečeno, proizlazilo bi da je taj dio statuta donesen prije 1432. (N. Klaić — vjerojatno zabunom — tvrdi čak da je donesen »oko 1458«). Može li se ta tvrdnja o vremenu prije 1432. još više precizirati? Mislim da može. Naime, *comitissa* koja se u statutu na više mjesta spominje nesumljivo je Ivanova sposobna i energična žena, kneginja Ana iz obitelji Goričkih grofova. U članu 160 spominje se *majka gospodina kneza (genitrix domini nostri domini comitis)*. Spomenuti knez je sigurno Nikola Frankopan, pa je dakle opet riječ o kneginji Ani, Nikolinoj majci. Ona je do svoje smrti god. 1402. razvila vrlo živu aktivnost radi jačanja ugleda i snage svoje obitelji pa je tek njezinom smrću Nikola mogao čvrsto preuzeti u svoje ruke goleme franskopanske posjede. Kako je i inače bilo uobičajeno da se pri nastupu novoga gospodara utvrđuju prava i obveze podanika — za to imamo upravo u to doba jasnih svjedočanstava sa susjednih područja — čini nam se više nego vjerojatno da je Nikola odmah poslije Anine smrti potvrdio Statut iz god. 1388. s izmjenama i dopunama donesenim u vrijeme njegova oca Ivana, i uz to naredio Senjanima da mu dostave dopunski popis raznih odredaba koje su se odnosile na kneževu i općinske službenike u gradu i ostale važne stvari.

Dok su članovi 131 do 168 dodani Senjskom statutu na osnovi predstave Senjana, vidi se i po članu 160, u kojem se ističe kako knez dobro zna da je njegova majka oduzela dio senjskog teritorija i dodijelila ga Ledenicama. Spominjanje odluke kneževu majke u predstavi besumnje snažno govori u prilog tvrdi da se oduzimanje područja u korist Ledenica moralo dogoditi prije razmjerno kratkoga vremena. Kakvog bi smisla imalo isticanje da je odluku donijela kneževa majka ako bi od toga vremena već prošlo 10 ili više godina? Kad bi doista prošlo mnogo vremena od toga događaja, proizlazilo bi da je knez dugogodišnjim zadržavanjem takvoga stanja konvalidirao odluku svoje majke i da se on s takvom odlukom potpuno složio, pa bi senjska predstavka mogla zvučati neugodno u Nikolininim ušima. Vrijeme neposrdno nakon Anine smrti bilo je dakle pravo vrijeme da Senjani pokušaju spasiti što se daje, i to pozivanjem na to da je odluku donio netko drugi, a ne knez.

Dakle, Senjski statut što ga je objavio Ivan Mažuranić ima tri dijela, i to:

- 1) dio do člana 68, tj. onaj dio Statuta koji je donesen god. 1388.,
- 2) dio od 69 do 130 člana, donesen za kneza Ivana u vrijeme od godine 1390. do 1393.,
- 3) dio od 131. do 168, potvrđen od Nikole Frankopana najranije koncem 1402. ili ubrzo nakon toga.

2. Za povjesnika, a pogotovo za pravnog povjesnika, rezultat je ove analize sâm po sebi zadovoljavajući jer je točno datiranje samo za sebe važna grana povijesnih istraživanja. Međutim, poboljšano datiranje ima vrlo često za posljedicu bolje razumijevanje pojedinih događaja i okolnosti, dapače ispravnim datiranjem povijesno zbivanje ili određena pojava koja je prethodno bila nejasna ili dovođila do vrlo neprihvatljivih rezultata postaje najednom jasna i shvatljiva i onda ona sa svoje strane pomaže daljem objašnjavanju i produbljavanju povijesne istine.

Tako je to i s ispravnim datiranjem pojedinih dijelova Senjskoga statuta. Oni koji su se do sada bavili tim Statutom primijetili su da se o podavanjima te radnim i drugim obve-

zama plemića i pučana govori na dva mjesta, tj. u članovima 1 do 17 i od 96 do 121. Kako je po mišljenju dosadašnjih istraživača Statut od 1. do 130. glave donesen 1388, ostalo je nejasno kako to da se na dva mjesta, tj. na početku i na kraju govori o istim stvarima, i to tako da se pojedini propisi ponavljaju, ali se poneki i razlikuju. Znanstvenicima nije preostalo drugo nego tumačiti sve te propise kao jednu cjelinu i onda ponavljajuće pripisati nespretnosti sastavljača, a kontradikcije u tekstu nastojati ukloniti pomoću interpretacije ili naprosto prije preko njih i citirati takve propise jedne pokraj drugih bez obzira na to da li su u suprotnosti ili ne.

Međutim, ako se uzme u obzir da su članovi od 69. do 130. doneseni nakon smrti kneza Stjepana, u vrijeme dok je knez Ivan sâm imao vlast u Senju, onda odjednom situacija postaje posve jasnom: nakon smrti kneza Stjepana 1390. knez je Ivan zatražio od senjskih plemića i građana popis njihovih prava i obveza. Oni su pritom izašli pred kneza s novim prijedlozima, dakako povoljnijim za građanstvo i, pojednostavljeno rečeno, tražili povratak na stanje prije 1388, što im je djelomično i uspjelo. U podrobniju analizu stanja prije 1388, nakon donošenja Statuta iz 1388. i nakon izmjena i dopuna donesenih za kneza Ivana u vrijeme njegove vlasti, tj. od 1390. do 1393, ne možemo ovdje ulaziti jer bi nas to predaleko odvelo pa upućujemo na naše analize u knjizi Margetić-Strčić, Senjski statut iz 1388.

3. Nekoliko riječi o starom hrvatskom prijevodu Statuta.

Kada je nastao hrvatski prijevod Senjskog statuta iz god. 1388. po kojem je Ručić učinio svoj prijepis god. 1701? Po Zjačiću to se dogodilo »svakako prije 1640. godine, kada je grad Senj dobio svoj novi izvorni statut«. To je nesumljivo točno. Mi smo ipak dodali da vrijeme nastanka hrvatskoga prijevoda treba vjerojatno pomaknuti još više tj. na vrijeme nedugo nakon sastavljanja članova 133. do 168. Naime, u Senju je bilo vrlo malo ljudi koji su se mogli služiti latinskim jezikom. Ne čini nam se vjerojatnim da je Statut bio na snazi desetljećima i da su za čitavo to vrijeme potknežin, vikar i suci, u daleko pretežnom broju Hrvati s vrlo oskudnim ili nikakvim znanjem latinskog, za svaki pojedini slučaj u upravnoj i sudskoj praksi ovisili o kancelaru ili kojem drugom čovjeku vičnom latinskom jeziku, da im objasni što zapravo piše u Statutu.

Dapače, nije nemoguće da je objavljeni originalni latinski tekst samo nedovršeni čistopis nacрта Statuta koji je donesen god. 1388. i nadopunjen idućih godina u smislu naših prethodnih izlaganja, a da je prihvaćeni tekst bio unekoliko drukčiji. Npr. neki članovi latinskog originala, tj. članovi 80, 92 i 93 nisu potpuni jer u njima na čak četiri mjesta nema u odredbama o četiri krivična djela sankcije, a sankcija je dakako jedan od najvažnijih dijelova neke krivičnopravne norme.

Iz toga bi slijedilo da je hrvatski prijevod bio pripremljen za praksu i u njoj se koristio, a da je latinski original bio samo važan dokument gradskih sloboda i kao takav ljubomorno čuvan u gradskom arhivu. On je čak poslužio pri izradi novog Statuta iz 1640, u kojem, po uzoru na tekst iz 1388, još uvijek nema sankcija u članovima koji odgovaraju članu 90 i 93 (novi članovi 86 i 87), a nema ni visine plaće navkira u članu 20.

Ukratko, mislimo da je hrvatski prijevod nastao ubrzo nakon prihvaćanja članova 131-168, tj. nedugo nakon 1402. vjerojatno mnogo prije 1432.

Uostalom, zašto je Ručić prepisivao 1701. stari hrvatski tekst kad on više formalno nije bio na snazi od 1640? Teško je vjerovati da ga je na to tjerala ljubav prema starini — ta imao je pred sobom dobro sačuvani latinski original — a očito još manje ljubav prema

hrvatskom jeziku. Čini nam se da ga je on prepisivao zato što je stari primjerak već bio upotrebom istrošen pa ga je trebalo obnoviti – za praksu.

To se vidi i po tome što su nakon Statuta dodane formule zaklinjanja za razne prilike, uglavnom iste kao i one dopisane nakon Statuta iz god. 1388. i sastavljene god. 1608. Dakle, Ručić je prepisao 1701. hrvatski tekst Statuta iz god. 1388. radi praktičnih potreba, što znači da je taj tekst bio u upotrebi još u XVIII. stoljeću.

Drugim riječima, naše je mišljenje da je hrvatski tekst Senjskoga statuta bio onaj statut koji se primjenjivao u praksi od XV. do XVIII. stoljeća, a očito i u XVIII. stoljeću.

4. Krčki knezovi Frankapani postali su senjskim nasljednim gradonačelnicima, *perpetui potestates* 1271. na temelju odluke senjskih građana, a to su im potvrdili i hrvatsko-ugarski kraljevi 1271, 1275. i 1279.

Premda je položaj nasljednog potestata omogućavao krčkim knezovima da u Senju imaju odlučujuću riječ, ipak krčki knezovi nisu s takvim položajem bili zadovoljni jer im je on pravno davao samo položaj najvišega gradskoga funkcionara u inače slobodnoj gradskoj općini, u senjskoj komunī. Krčki su knezovi htjeli mnogo više. Naime, dovoljno je upozoriti na dva velika ograničenja njihove vlasti. Prije svega, senjsko je gradsko vijeće kao i u ostalim komunama imalo bar teoretsko pravo da suodlučuje u svim važnijim pitanjima, a senjski plemići i ugledniji građani sigurno nisu olako prihvaćali da ih se svede na puke podložnike. Povoljan trgovački položaj Senja i s tim u vezi povoljne imovinske prilike, povezani s postojanjem gradskog vijeća kao pravno priznatog organa gradske uprave, davali su u ruke senjskom gornjem sloju mogućnost da se odupiru krčkim knezovima na način koji je bio uspješniji od borbe vinodolskih kmetova. Usto, tu je još bila duboka razlika u odnosu na pitanja prava na senjske zemlje. Dok su u Vinodolu krčki knezovi bili vlasnici (*dominium directum*) sve zemlje, s time da su vinodolski kmetovi imali položaj sličan položaju nasljednih zakupaca, dakle neku vrst *dominium utile*, a vinodolske općine pravo iskorištavanja neobrađenih zemalja za ispašu stoke općinara – u Senju, gdje krčki knezovi nisu imali takav položaj, nad vlasničkim pravima Senjana u odnosu na njihove zemlje i nad pravom Senjske gradske općine u odnosu na neobrađenu zemlju, postojalo je samo slabo izraženo kraljevo *vlasništvo*, bolje reći vrhovništvo, tzv. *dominium eminens*.

Zato je razumljivo što krčki knezovi već vrlo rano pokušavaju svoj položaj *nasljednih potestata* interpretirati u smislu *feudalnih gospodara*.

Međutim, dok su krčki knezovi u prvoj polovici XIV. stoljeća samodopadno davali sebi razne zvučne titule, *perpetui domines*, *dominator perpetuus*, Senjani su dobro znali da se te titule ne temelje ni na kakvom pravnom temelju, pa im ih nisu zbog toga niti priznavali. I zato se u ispravama koje se odnose na razne pravne poslove senjskih građana još uvijek krčki knezovi nazivaju *potestas perpetuus*.

Tek nakon što je knez Đujam umro, vjerojatno pod konac god. 1349. i pogotovu nakon što je njegov brat Bartol dobio od kralja Ludovika 1350. potvrdu prava svoje obitelji, dolazi do značajnih promjena. Najprije, u ispravama od god. 1353. godine dalje Bartol se pojavljuje kao *dominus generalis*. Titula pravno nije jasna, ali je bar to očito da Bartol ne želi više biti puki senjski gradonačelnik. On je već i za Senjane *generalni gospodar*. Njegovi sinovi Stjepan i Ivan uspijevaju počevši od 1365. godine prinuditi Senjane da ih nazivaju *domini naturales*, a u toj je tituli sadržana već punoća feudalne vlasti. Stjepan i Ivan uspjeli su na taj način izjednačiti položaj Vinodola i Senja. Nad obadvama pravnim područjima krčki knezovi imaju punu vlast feudalnog gospodara, s time da krčki knezovi

priznavaju dotadašnje povlastice pojedinih povlaštenih kategorija stanovništva, npr. plemića.

Takav položaj ovlašćuje krčke knezove da slobodno raspolažu dijelovima senjskog distrikta, pa kneginja Ana, žena kneza Ivana, odvaja sjeverni dio senjskog distrikta i predaje ga Ledenicama, a Ivanov sin Nikola, također *dominus naturalis*, oduzima Senjanima velik dio velebitskog područja južno od Senja.

5. Nekoliko riječi o najvažnijim kneževim funkcionarima.

Glavni knežev funkcionar u Senju bio je *vicecomes*, hrvatski potknežin. Njegov pomoćnik, u prvom redu za policijsko-upravne poslove, zvao se *vicarius*. U ranije doba, tj. prije nego što su se redigirali članovi 131 do 168, knez je toj dvojici prepustio sve ubrane novčane kazne. Kasnije je knez zaključio da mu je više u interesu te novčane kazne ubirati za sebe i potknežina i vikara potpuno pretvoriti u svoje činovnike koji od njega dobivaju plaću za svoj rad.

Knez je postavljao i dva suca, višeputa zvana rektorima. Oni su zajedno s potknežinom i vikarom bili u Senju izvršna upravna i sudska vlast. Knez ih je postavljao iz redova plemića.

6. Za senjsku povijest i povijest krčkih knezova – a dakako i za pravnu povijest – od osobite je važnosti spomenuti novačenje Senjana za mletačku vojsku u god. 1364, dakle nešto prije donošenja Statuta i, što je još važnije, upravo u vrijeme kada su Mleci nakon 1358. priznali Ludoviku I punu vlast nad cijelom našom obalom. Zanimljivo je i pomalo čudno što naši pisci taj događaj ne spominju. Magdić u svojoj povijesti grada Senja prelazi preko njega. V. Klaić poznao je doduše isprave koje govore o tom događaju, ali je naveo samo uvodni dio. Dobiva se dojam kao da mu taj događaj nije bio po volji pa je radije prešao preko njega. Pavičić daje glavni sadržaj svih isprava koje se odnose na sastav senjskoga stanovništva, ali i on prelazi šutke preko mletačko novačenja god. 1364. Čini se da su mu podaci iz Ljubićevih Listina promakli. Ni N. Klaić ne osvrće se na taj događaj premda ističe da su Mleci nakon god. 1358. nastojali »otežavati položaj stanovnicima istočne jadranske obale«.

Dakle, 24. siječnja god. 1364. sastavljena je u Senju isprava o jamčenju potknežina Andrije, suca Bartola i vikara Frixona da će Mojzes i Nikola izvršiti svoju obvezu prema Mletačkoj republici, naime da će ta dvojica osobno ići sa sto dobro opremljenih vojnika i dovoljnim brojem konja u rat, da će u ožujku biti spremni ukrcati se na lađe te da će izvršiti sve ono što su se obvezali u ugovoru zapisanom u duždevoj kancelariji. Prema drugoj ispravi istoga datuma Mojzes i Nikola izjavljuju da su od Mletaka primili akontaciju u visini od 1000 dukata, koja će se uračunati u plaću nakon obavljenoga vojnoga zadatka. Oni se obavezuju da će vjerojatno služiti duždu i Mlecima. Ako ne bi ispunili svoje obveze, vratit će 1000 dukata, a ako bi od toga iznosa ostalo što neplaćeno, to će nadoknatiti potknežin Andrija, vikar Frixon i sudac Bartol. Vraćanje akontacije uslijedit će u tom slučaju u roku od dva mjeseca zajedno s naknadom štete, troškova i kamata kao i s kaznom od 100 dukata. Napokon, oni daju suglasnost da ih se u tom slučaju osobno uhvati i njihove stvari plijeni na cjelokupnom području vlasti krčkih knezova Stjepana i Ivana, po cijelom kraljevstvu Ugarske i u Mlecima kao i na svakom drugom mjestu gdje bi ih se našlo.

U objema ispravama nalazi se i uobičajena klauzula kojom se sa strane nadležne vlasti, u ovom slučaju potknežina, ovjerava valjanost isprave: *Ego Andreas vicecomes Segnie examinatore manum misi.*

Iz svega navedenoga proizlazi da su Mleci i nakon gubitka Dalmacije god. 1358. bili i u Senju vrlo aktivni i da su pritom imali punu podršku krčkih knezova. Nezamislivo je da bi se ovakvo novačenje veće grupe vojnika s oružjem i konjima moglo obaviti bez pune suglasnosti i potpore krčkih knezova.

Pritome je značajno da je kralj Ludovik I izričito zabranio »svojim podanicima da služe tuđinu« pa su u skladu s time i Trogirani 28. ožujka, a Dubrovčani 4. travnja 1364, donijeli analognu odredbu.

Dakle, spomenuti Andrija bio je dugogodišnji *vicecomes*, potknežin u Senju, koji je vjerno služio svojim gospodarima, krčkim knezovima i provodio u život njihove smjernice, koje su često bile u izričitoj suprotnosti s politikom Ludovika I. To je važno zbog nekoliko razloga. Prije svega u našoj se znanosti u novije vrijeme tvrdi da je Andrija bio navodno kraljev vikar u Senju, a navedeni podaci to sigurno isključuju. Drugo, to je svakako dokaz o tome kako su krčki knezovi vodili vlastitu politiku bez obzira na svoju »vjernost« hrvatsko-ugarskim vladarima. To je ono isto ponašanje koje smo drugom prilikom imali prilike utvrditi i kod Dujma II, za kojeg se u našoj znanosti tvrdilo da je bio vjeran sljedbenik kralja Karla I. Anžuvinca, a za koga smo na temelju novih podataka uspjeli dokazati da je on bio najuže povezan s vrhovima mletačke oligarhije, sudjelovao u ratu Mletaka protiv talijanskih komuna god. 1308, bio izabran za duždeva savjetnika i ne samo da se tako probio među najuglednije ličnosti Mletaka nego je čak te iste godine dobio poseban privilegij da on i članovi njegove pratnje nose u Mlecima oružje — što je inače bilo zabranjeno čak i Mlečanima, osobito onima koji su bili članovi vrhovnih tijela Mletačke Republike.

Ukratko, i Dujam II. i kasniji krčki knezovi nisu bili »vjerni« ni Mlečanima ni hrvatsko-ugarskim vladarima već jedino i isključivo vlastitim interesima, na koje su budno i oprezno pazili.

Držimo da je i ovih nekoliko dodatnih pravnopovijesnih podataka bilo potrebno da se osvijetle političke prilike u Senju u doba neposredno prije donošenja Statuta iz 1388.

Einige Worte über das Senjer Statut aus dem Jahr 1388 Zusammenfassung

Der Autor dieses Artikels befasst sich mit der Analyse des Senjer Statutes aus dem J. 1388. Er kommentiert die Literatur über diese Problematik und betont die Verdienste unserer führenden Geschichtsforscherin Dr. Nada Klaić, die sich an die Lösung der Probleme des Senjer Statutes sehr ernsthaft heranmachte, und versuchte neue Kenntnisse von der Gesellschaft auf dem weiten kvarnerischen Gebiet im entwickelten Mittelalter zu finden.

Dr. Lujo Margetić versucht eine Reihe von Fragen zu lösen: Entstehung der kroatischen Übersetzung des Senjer Statutes, Datierung einiger Artikel des Statutes, rechtliche Terminologie usw. Ausserdem beleuchtet er die politischen Umstände in Senj kurz vor der Zeit als der Statut an den Tag gebracht wurde.

LUJO MARGETIĆ, RIJEKA

DOPUNE I ISPRAVKE UZ ČLANAK »SENJSKI STATUT IZ 1388.«

(Senjski zbornik 12, 1985-1987)

Želja da se »Senjski statut iz 1388.« preda javnosti do svečane sjednice Skupštine općine i lipnju 1988. uvjetovala je znatno ubrzanje rada na rukopisu. Jedna od posljedica toga bila je nužnost da se odustane od izrade kazala imena, stvari i autora. Uz to preostalo je vrlo malo vremena za kontrolu teksta u tisku. Zbog toga se u latinski tekst Senjskoga statuta uvuklo nekoliko omanjih tiskarskih grešaka (npr. u uvodu *accidi : accidit; §3 qua : quas; §6 aliquid : aliguis; §12 et : ab; §80 tabernarium : tabernariam*), izostao je prijevod naslova nad nekim članovima, tehnički nisu do kraja usklađeni tekstovi obojice uatora i sl. uz dodatnu skrajnje nepovoljnu okolnost što u vrijeme korekture nije stajao na raspolaganju rukopis staroga hrvatskog prijevoda iz 1701. za predviđeno kolacioniranje. Naime, premda je diplomatski izdanje teksta objavio Mirko Zjačić 1975. u »Rad« JAZU u cjelini uspješno (s izvjesnim brojem grešaka), ipak kako su naše analize staroga hrvatskog teksta pokazale da je on vrlo važan, odlučili smo se da i njega uz latinski tekst objavimo ali, da bismo ga učinili čitkijim za čitatelje nespecijaliste, odlučili smo se za transliteraciju, ali ni nju nismo mogli ponovno pažljivije kontrolirati iz već navedenih razloga. Zbog toga se unatoč tome što je rukopis iz 1701. uglavnom vrlo čitak potkralo mnogo većih i manjih grešaka. Ovdje ispravljamo veće greške. Ne ispravljamo one greške koje ne ometaju praćenje teksta (npr. str. 83 red 3 rojenega : rojenoga; red 4 počinjući : počinjući itd.).

Toplo zahvaljujemo akademiku Milanu Mogušu koji nas je odmah nakon izlaska rada iz tiska upozorio na okolnost da se u tekstu nalaze mnoge greške.

I KAZALA

I. Kazalo imena

Aleksandar III, papa 3
Ana, supruga kneza Ivana 22, 24
Ankona 13
Andrija, potknežin 29-32
Andrija III, kralj 8
Anž, krčki knez, vidi Ivan
Arpadovići 25

Babonići 5, 24
Bag, vidi Karlobag
Bartol, krčki knez 12, 53, 67, 83
Bartol, senjski sudac 31, 32
Baščani, Baška 4, 14
Bela III 2
Bela IV 4, 6, 10, 11, 24, 29
Bužan 3

Crkva sv. Ivana Krstitelja 60, 73, 89
Crkva sv. Križa (Senjska draga) 34, 65
Crkva sv. Marije (Senj) 7, 62, 75, 91
Crkva sv. Nikole 9

Čudnica, predio 44, 61, 97

Dominikanci 14
Dragoljub, dvornik 27, 36
Dubica, županija 6
Dubrovnik, Dubrovčani 5, 6, 13
Dujam II, krčki knez 8, 9, 10, 11, 25, 26, 30

Elozabeta, kneginja 30
Elizabeta, supruga Ludovika I 12, 14, 15

Frankapani, Frankopani, vidi Krčki knezovi
Fridrih II, krčki knez 6
Fridrih III, krčki knez 9, 10, 11, 24, 25, 26, 29

Gacka 2, 3, 6, 11, 14, 25, 29, 64, 77, 93
Gentilis, kardinal 10
Giovanni de Cardinalibus, senjski biskup 15, 16

Hrvatska 1, 10
Hrvatsko-ugarsko kraljevstvo 1, 2, 7, 14

Ivan, krčki knez 12, 15, 16, 22, 27, 31, 53, 67
Ivan, senjski biskup 11
Ivanovci 3
Inocent IV, papa 5

Jablanac 10
Jadransko more 9
Jakob, senjski notar 35
Johannes de Vegla 53, 67, 83
Jurjevo 2

Karlobag 9
Karlo Drački 12, 14
Karlo Robert, kralj 8, 11, 12, 25
Katalonci 4
Klimno, predio 54, 68
Kočovići, senjska obitelj 64, 77, 93
Krbavska biskupija 9, 13
Krčki knezovi 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 15, 23, 24, 25, 26, 29, 39
Krčani, Krk 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 39
Kurjakovići 16
Kvarner(sko) primorje 1

Ladislav Kumanac, kralj 1
Lauredan, Lodovico 14, 67
Laurentius de Corbavia 53, 67, 83
Ledenice 23, 26, 64, 77, 93
Lucije III, papa 2
Ludovik I, kralj 12, 14, 24
Lyon 5

Mađarska 4, 15
Malučin, castrum 64, 77, 93
Marija, kći kralja Ludovika 14
Marko, krčki knez 10
Mirej, senjski biskup 3
Mladen II, Šubić 10
Mlečani, Mletke 3, 4, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 32, 51
Modruš 4, 6, 7, 10, 65, 77, 94
Mojzes, senjska obitelj 30, 35, 38, 39, 64, 77, 93
Mongoli v. Tatari

Napulj 8
Nikola, krčki knez 22, 23
Nikola, općinski pisar Senja 27, 36
Novi 38

Omišalj 5
Otočac 11

Panonija 1
Pavao Šubić Bribirski 9, 10
Pavlini 10
Paulus de Vegla 53, 67, 83
Petar, senjski notar 35
Pribislav, potknežin 37
Prokuke 27, 45, 54, 59, 61, 63, 69, 73, 74, 76, 84, 89, 92

Rab, Rabljani 4, 9, 10, 11
Radučići, senjska obitelj 31, 35, 38, 39, 64, 93
Rapska biskupija 13
Rim 5
Ručić, senjski sudac 79, 80, 81
Rumša, član senjske obitelji Mojzes 30

Samostan benediktinaca u sv. Jurju 11
Samostan kartuzijanaca, Krk 10
Samostan dv. Jurja 2, 4
Samostan sv. Spasa Ljubotina 15
Senj, passim
Senjska biskupija 11
Sitnica 64, 77
Stjepan, krčki knez 12, 13, 22, 27, 31, 53, 67, 82
Stjepan V, kralj 8
Suha Kozica 64, 77

Šabac, kula u Senju 9
Škinela, krčki knez 10

Tatari 4
Templari 3, 4, 24, 27
Terin »gospodar Senja« 2
Thoma de Ripa, senjski vikar 53, 67, 83

Uharsko-hrvatsko kraljevstvo, vidi Hrvatsko-
ugarsko kraljevstvo

Vinodol 3, 5, 6, 7, 10, 26, 29
Venecija, vidi Mletke
Vrbnik 14, 15

Zadar 14
Zagreb 4

Žigmund, hrv.-ug. vladar 15, 16, 27
Županjol 27, 45, 54, 59, 61, 63, 69, 73, 84, 89, 92

2. Kazalo stvari

aerarium 45
akuzadin 89
angaria 53, 83
animalia 54, 61
appellare 57
arboraticum 24
arbores 54
armentum 54

bancum iuris 56
banderium 58
barcha 55, 65
basadura 91
beccarius 59
becaria, becharia 54, 61, 63
berita 89
bikar-ija 83, 88, 89, 92, 94
bladum 53, 62
bliznost 85
bouari 54
bous – ad tiram 54
ad vlavham 54

božja služba 5
brod 94
cadagnus 59
calcina 63
cancellarius communis 35, 55
capellus 59
capsa 57, 87
caputeum 59
causae – civiles 56
 criminales 56, 57
 maiores 56
cellesi 49, 51, 59, 70
cement(um) (kreč) 63, 77
citacio 56, 59, 86
cives 33, 40-43, 53-58, 61-65
civitas 28
collecta 44, 45, 54
comes 25, 61, 63, 64
comitissa 22, 58, 61
confessus 57
confinia 64, 65
consilarii 7, 29, 35, 63, 155
consilium 32-34, 55
contractus alienacionis 55
contumacia, contumax 56, 57, 63
convictus 57
curia 58, 61
custodes 64
dacianus 28
dadium, dacija 40, 54, 58, 62, 83, 84, 91, 92
desetina 67
dohotci v. podavanja
dominator 26, 29
domini 53, 55, 61
– naturales 12, 26, 29
dominium directum 25
dominium utile 26
dominus generalis 12, 26
dosjelost 51
drivo 88, 94
drvo 68
dvornik 3, 28, 29, 36, 37, 56, 70, 86
ecclesia catedralis 55
egzaminator 77, 80
ensis 59
equi 54
examinatores 64
ežuminacion 93
factio 53, 55
falsa mensura 59
famuli 35, 56
fenum 61
feudalni gospodar 26, 45
forensis 53-55, 59, 63
fur 58
furtum 57, 58,

gabela, dabita 40, 54, 61, 62, 91
glasnik 70, 71, 74
golubaci 27, 36, 59, 72, 88
governatur 90
građani 67, 68, 72, 74-77
granice (Senja) 77
grauamen 53, 54

harač 83, 85
hodočasnici 76
homines de consilio 55

instrumentum 55
iudex 3, 24, 29-31, 34, 35, 37, 38, 55-60,
62-65
– comunis 55, 56, 58, 64
ius patronatus 65

japno 92
juridicales 56
juri(s)dic(t)io 61, 63, 90-93

kanciler 85-87
klaonica 67
kleveta 51
klobuk 89
ključ 85
kmetovi 25
kneginina 90
knejinja 72, 74
knez passim
komunitad 91
kontrat 85
konji 68, 84
krađa 48, 49, 71
krčma 72
– knejinje 72
krčmar 73

ligna 54
lignamina 54, 55, 62

macellator 59
macellum 54, 62
magazenum salis 56
magazin od soli 85
maleficium 65
malinari 84
malter 75
malterina 67, 68, 74, 75
mensura 59, 63
mesar 72, 78
mesnica 67, 72, 76
mitnica 67
mlinari 68
molendinari 54

načelnik vidi potestas
narok 34, 44, 45, 61, 64, 68, 74, 76, 77, 90, 93

navigium 58, 64, 65
naucterius 35, 55, 63, 64
navkir 69, 76, 77, 80, 84, 91, 93
navod 46, 47, 57, 71, 87
nekretnine 41, 51, 67, 69, 75
nobilis 53-55, 61-165
notar 35, 36, 57, 70
nuncius curie 61

ochasina 62, 75
officiales 28, 40, 55, 56, 83, 85, 86
ogluha 45, 46
okažina 91
opat 78
opsina 3, 6, 29, 39, 45
općinski sudac 70, 76, 77
općinska knjiga 70
općinsko vijeće vidi consilium
ortulani 54
otkup 52

pascua 64
patronatsko pravo 78
patronatus 94
pečat 94
– komunski 87
– općinski 71, 78
– rektorov 70, 86
pedagogium 62
pena pinezna 94
perad 72
pignus de capsula 57
pisar 70
piscator 65
pisces 65
plebanus 65
plemeniti, plemići 25, 37-43, 67-69, 74-77
pl(j)uska 50, 73, 89
podavanja 23, 24, 40, 42
podknežin 76, 77, 92
podložnici 67, 74, 90
populares 33, 37, 54, 55, 61-63
pirat 88, 94
porez vidi podavanja
porta ad mare 41, 53, 61
porta ad tergovinam 40, 53, 60, 61
possessio 55-57, 62, 84-87
potestas 7, 8, 23, 26
preco 35
prijavitelj 72
prihodi vidi podavanja
prirodni gospodari 67
pristav 36, 37, 57, 70, 87
prohibitio 56
proximitas 56
pučani 68, 75, 84, 86-88, 90-94
puella virgo 58

quaternus comunis 56

rectores, rektori, rekturi 67-71, 75, 84-86, 91, 94

reformationes 56

ribari 78

rodbinstvo 69

romipeta 63

satnik 3, 28, 29

scriba vidi notar

sentencia 56, 86

servientes regis 39

sestarium 61

sigillum – comunis 58

– rectoris 57

sijeno 74

silovanje 48

sočivo 91

star 80

stranac, stranjski ljudi 68, 72, 88

stražac 93

subditi 53, 61

sudac 70, 76, 77, 86, 88-90, 93

– komunski 87

– pučki 93, 94

sus(j)edstvo 69, 85

svjedok, svidok 71, 87

štrument 85

taberna 59, 62

– comitisse 58

tabernarius 59, 60

tatbina 87

tergovacii 58, 60

tergovci 87, 90, 91

tergovina 40, 41, 53, 55, 61, 62, 83, 84, 89, 90

tenuta 57

terigena 55

testis 58

tortura 58

toverna 88, 89, 91

trgovina u Senju 12-14

tributum 53-54

ubojstvo 48

uvreda 51

vapno 76

vendicio 55

vendrigola 60

via exercitualis 1

vicariatus 65

vicarius, vikar 27, 31, 32, 53, 63, 64, 76, 77, 83, 92, 92

vicecomes 27, 29-32, 37, 63, 64

viceknez 93

vicinitas

viće, vijeće, vidi consilium

vićnici, vijećnici 67-69, 76, 84, 85, 91

vino, vinum 54, 58, 61-63, 68, 72, 75

vladavac 83, 88, 90, 91

vlasništvo 25, 26

vlastel(i), vlastelin 83-85, 90-94

volari 68, 86

volovi 68, 84

zalog 71

zastavica 88

zlostavljanje 49

žitak 91

žito 67, 75

životinje 67, 76

župnik 78

Antoljak 9

Budarina 14

Barada 38

Barbalić 5

Besta v. Lusardi

Bolonić 3, 5, 7, 11, 12, 14

Budak 10

Butorac 2, 4

Crnčić 3, 13, 15

Čulinović 21, 22, 40, 41

De Franceschi 11

Dobronić 2, 3, 6, 7

Dinić Knežević 13

Farlati 5, 15, 16

Foretić 13

Francišković 2, 3, 7

Glavičić 1, 3, 9, 14, 16

Gruber 14, 32

Hercigonja 5

Herkov 40

Hrabak 13

Ivančan 2, 15

Karaman 15

Klaić N. 2, 3, 5, 8-12, 15, 16, 21, 22, 28-31, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 44

Klaić V. 2-5, 7, 8-16, 22-25, 31

Klen 13

Kojić 13

Kraljić 1, 3

Krmpotić 3, 5

Kukuljević 2, 7, 11, 15

Lučić 13

Lusardi 14

Ljubić 4, 7-10, 12, 13 14, 16, 25, 31
Magdić 6, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 31
Margetić 4-8, 36-38, 51
Mažuranić I. 19, 20, 21, 23, 46, 47, 82
Mažuranić V. 46
Novak 13
Ostojić 2, 11, 12
Pantelić 5, 14
Pavičić 1, 4, 14, 28, 30, 31
Perc 14
Rački 14, 15
Rogić P. 5, 14

Rogić V. 1
Schneider 16
Severinski 13
Sladović 5
Smičiklas 2
Strčić 8
Strohal 5
Szavits-Nossen 1
Štefanić 5
Šurman 11, 13, 15
Tklačić 8
Viličić 3, 9, 13
Zjačić 20-22, 27, 28, 32-36, 44, 47, 79

II Ispravci

- 1) Paginacija i numeracija str. 83 red 24 3a : 3r; str. 85 red 38 27. : (27.) 27; str. 90 red 1 (91) : 18r (91); str. 94 umjesto 327r treba 28r.
- 2) Ispušteno str. 83 red 3 Modruškoga : Kerčkoga [Modruš]koga; red 5 grada : grada Senja; str. 84 red 28 straža : straže gradske; red 36 penu : pod penu; str. 85 red 11 je : je ki; str. 86 red 21 tretom : tretom pozvan ter se ne htíl prežentati i njim podložan biti privoj; red 29 mozi : mozi imati; red 41 100 : 100 i 40; str. 87 red 24 platiti : platiti tih; red 38 bi : bi ki; str. 90 hotili : hotili hoditi; str. 92 poslije reda 14 dodati: (131.) 130. Najprvo da grad ima imati jednoga vicekneza; red 22 za : za kuću; red 37 navkira : navkira za 6 miseci; str. 93 red 8 i : i u
- 3) Ispraviti
 - a) u članovima 1, 5, 14, 114 exempti : ežempti; u članovima 5, 7, 15, 105, 106, 124 plaćanja : plaćenja; u članovima 8 i 11 človeka : človika
 - b) str. 83 red 29 <s> više <toga od> : i više toga od; str. 94 red 13 slobodni : slobod[n]i
 - c) Ispraviti još i str. 83 red 34 junca : janca; str. 84 termenal : termenah; str. 85 red 42 stabilnih : stabilih; str. 86 red 38 gdi : gdo; red 88 red 4 kneginja : kneginina; red 23 nožice : nožnice; red 38 sudac ima : sudac; str. 90 red 12 propadajući : prodajući; red 22 njihovi sini : njihovih sinov;
- 4) Napomena: Kako izdanje nije diplomatsko, kratice su razriješene, npr. l u libra; rimski brojevi pretvoreni su u arapske; nisu naznačena precrtavanja i oznake da je neki tekst upisan iznad linije i sl. Transkripcija je sprovedena umjereno, npr. u načelu bez jotizacije i sl.

Sl. 1. — Nekadašnji sklad fasada i pločnika, kuća i trgovina »Braća Šojat« u ulici A. Matijevića, snimak oko 1935.